Тема 1. Вступ до курсу. Огляд основних питань щодо функціонування ЄС та законодавства ЄС щодо регулювання ринку фінансових послуг

1 Історія створення ЄС та його інституційна структура
2 Джерела права ЄС.
3 Правові засади економічного та валютного союзу.
4 Правові засади регулювання фінансових відносин в ЄС.
5. Поняття та види фінансових послуг.
   - Банківське право ЄС
   - Страхове право ЄС
   - Правове регулювання ринку цінних паперів
   - Інвестиційне право ЄС

1 Історія створення ЄС та його інституційна структура

- ***Інтеграція*** – поповнення, об'єднання в ціле. Основними формами інтеграції є економічна та політична інтеграція.
- У межах утвореної 1949 р. Ради Європи була здійснена низка проектів регіональної інтеграції – від об'єднань у межах окремих галузей промисловості до величезних проектів західноєвропейської федерації:
  - **Європейське співтовариство з вугілля та сталі** (ЄСВС) (European Coal and Steel Community, ECSC) 1951 р.,
  - **Європейське Економічне Співтовариство** (ЄЕС) (European Economic Community, EEC) 1957 р.
  - **Європейське співтовариство з атомної енергії** (Євратом) European Atomic Energy Communitxj, EAEC (Euratom), 1957 р.
- ЄАВТ і ЄЕС у 1984 р. домовились створити **єдиний економічний простір**
- **Єдиний європейський акт** 1986 р. (ЄЄА)
- 1991 р. Маастрихт – **Договір про Європейський Союз**.

- У процесі становлення Євросоюз пройшов **декілька етапів розширення** (заснували ЄЕС 6 країн – Бельгія, Західна Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди та Франція; зараз після виходу Великої Британії у ЄС 27 членів)
- У червні 1993 р. на засіданні Європейської ради в Копенгагені визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до ЄС після виконання ними вимог за трьома **критеріями** (копенгагенські критерії):
  - політичного: стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
  - економічного: дійова ринкова економіка;
  - "членського": зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних і монетарних цілей.

До характерних рис організаційної будови ЄС належать:

- ***об'єднання інститутів двох типів – міждержавних і наднаціональних ,***
- ***гнучкий розподіл компетенцій між органами ЄС і національними урядами,***
- ***значна кількість типів рішень, які приймаються*** (прямої дії, обов’язкові для імплементації, рекомендаційні),
- ***примат права ЄС над національними законодавствами держав-членів*** у межах, визначених змістом установчих договорів.

Відповідно до ст. 13 Договору про Європейський Союз до **інституцій ЄС** належать:

1) **Європейський парламент (European Parliament)** – це представницький орган народів держав-членів Європейського Союзу

2) **Європейська Рада (European Council) –** складається з глав держав-членів ЄС або глав їх урядів;

3) **Рада (The Council of the European Union**) є головним законодавчим органом ЄС;

4) **Європейська комісія (European Commission)** – виконавчий орган;

5) **Суд ЄС (Court of Justice of the European Union)** – забезпечує законність;

6) **Європейський центральний банк (European Central Bank) –** головний орган у Європейській системі центральних банків;

7) **Рахункова палата (The Court of Auditors)** – контролює управління фінансами.

- **Компетенція ЄС** - це системя конкретних повноважень ЄС, що систематизовані за сферами відання ЄС і ґрунтуються на засаді виключності нормативного правового регулювання з боку ЄС
- **За юридичним механізмом її реалізації** компетенцію ЄС поділяють на:
  - виключну (виняткову)
  - конкуруючу (спільну)
  - і паралельну.
- У Розділі ІІ Частини І ДФЄС «Категорії та сфери повноважень Союзу» визначено які питання, входять до тієї чи іншої **сфери компетенції ЄС**

2. Джерела права ЄС

- **Джерелами права ЄС** є:
  - **Установчі договори ЄС** – «первинне законодавство» ЄС – ці документи встановлюють основи правопорядку ЄС та є первинними джерелами права ЄС. У випадку, якщо вони суперечать нормам, які містяться у міжнародних («додаткових») угодах, установчі договори мають переважну силу
  - **Міжнародні (додаткові) угоди** з міжнародними організаціями та іншими країнами ЄС укладає як повноправний суб'єкт міжнародного права
  - **Вторинне законодавство –** Регламенти, Директиви, Рекомендації та Висновки
  - **Рішення, висновки Суду ЄС, а також загальні принципи, розроблені Судом ЄС**

Установчі договори ЄС:

- Договір про Європейський Союз (ДЄС)
- Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС)
  - Ці два договори є консолідованими угодами, тому що вони містять зміни, які були внесені Маастрихтським, Амстердамським, Ніццьким та Лісабонським договорами до оригінальних установчих договорів ЕЄС 1957 р.
- Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (Договір про Євроатом)
- Хартія Європейського Союзу про основні права (з набуттям чинності Лісабонським договором Хартія стала обов’язковою)
- Акти вступу нових держав-членів – регулюють умови членства нових членів ЄС.

- **Міжнародні договори ЄС** становлять невід'ємну частину права ЄС.
- Такі договори укладаються ЄС:
  - виключно в межах повноважень, що надані йому установчими договорами (наприклад, комерційні відносини за ст. 207 ДФЄС);
  - шляхом приєднання до вже укладеної міжнародної угоди (наприклад, до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ)).
- Укладені ЄС міжнародні договори повинні відповідати ДЄС, ДФЄС, Договору про Євроатом та Хартії фундаментальних прав і не можуть містити положень, що їм суперечать.
- Якщо реалізуються виключні пововаження ЄС, то угода укладається ЄС, якщо предмет угоди охоплює питання, що належать до спільних або допоміжних повноважень, то угода повинна бути укладена як змішана угода (ратифікується і ЄС і кожною державою-членом, *наприклад,* Угода про асоціацію між Україною та ЄС).

- Перелік актів **вторинного права ЄС**, тобто нормативно-правові акти видані установами ЄС, представлений у статті 288 ДФЄС, при цьому він не має ієрархічного порядку, однак вони відрізняються своїм правовим характером.

- **Регламенти** (англ. **Regulations**) є законодавчими актами Ради або Комісії.
- Відповідно до ст. 288 ДФЄС регламенти є **обов'язковими для виконання в усій своїй повноті та застосовуються безпосередньо в усіх державах-членах**.
- Це означає, що вони діють **без імплементації** до національного законодавства держав-членів, а індивіди можуть посилатися на них у національних судах, захищаючи свої суб'єктивні права.

- **Директиви** (англ. Directives) згідно зі ст. 288 ДФЄС є обов'язковими щодо кінцевого результату, який вони мають досягти, та щодо держав-членів, яким вони адресовані.
- Проте державам надається можливість **вибору форм та методів імплементації** (право ЄС використовує термін – транспозиція).
- Директива може бути адресованою як до всіх держав-членів ЄС, так і лише до деяких з них.
- Як правило, директиви **є основним інструментом гармонізації законодавства держав-членів**.
- Суд ЄС вирішив, що за певних умов Директиви можуть застосовуватися й без їх імплементації – після спливу строку для транспозиції відповідних положень (*Inter-Environnement Wallonie ASBL v. Region Wallonne*: Case C-129/96: Judgment of the Court of 18 December 1997)
- Законодавчі директиви **ухвалюють** Європейський Парламент і Рада, тоді як імплементаційні та делеговані директиви ухвалює Європейська Комісія.

- **Рішення Ради** та **Рішення Комісії** (англ. Decisions) – індивідуально-правові акти, адресовані до певної особи або декількох осіб, якими можуть бути як держави, так і фізичні чи юридичні особи. Рішення є обов'язковими в усій своїй повноті (але лише щодо їх адресата) та не потребують подальшої імплементації.
  - Інколи *можуть містити загальнообов'язкові норми*. **Рамкові рішення** дуже подібні до директив, вони мають обов'язковий характер і завжди потребують транспозиції в національне законодавство. Однак головна відмінність полягає в тому, що на відміну від директив рамкові рішення не можуть мати прямої дії.
- ***Рекомендації та Висновки*** (англ. Recommendations and Opinions) мають лише рекомендаційний характер і не є обов'язковими для виконання – ***так зване*** **«м'яке право» ЄС**

- **Рішення Суду Європейського Союзу** є обов'язковими лише для сторін у справі, однак Суд ЄС у межах своєї юрисдикції забезпечує дотримання законності при тлумаченні та застосуванні первинного права ЄС, тому **ті частини судових рішень, що тлумачать положення установчих договорів ЄС, мають особливе значення і стають джерелами права.**
- Суд ЄС встановлює **загальні принципи тлумачення та застосування положень права ЄС судами держав-членів ЄС**.
- Загальні **принципи права Європейського Союзу** – є важливим компонентом правової системи ЄС, вони отримали свій розвиток у рішеннях Суду ЄС.

Загальні принципи права ЄС можна поділити на три категорії:

- **принципи права, притаманні усім або більшості правових систем країн-членів ЄС** – у ст. 340(2) ДФЕС зазначено, що інститути ЄС можуть нести відповідальність «згідно з принципами, спільними для правових систем країн-членів». Такі загальні принципи права ЄС, як захист права власності, преюдиціальна судова процедура та деякі інші, були запозичені Судом ЄС з правових систем країн-членів ЄС
- **принципи міжнародного права** – Суд ЄС посилається у своїх рішеннях на принципи міжнародного права у тому випадку, якщо вони обов'язкові для країн-членів ЄС
- **принципи, які закріплені в установчих договорах ЄС** (принцип пріоритету інтересів ЄС, принцип субсидіарності, пропорційності, заборони дискримінації та ін.). Такі принципи складають основу правової системи ЄС та повинні дотримуватися інститутами ЄС і всіма країнами-членами ЄС.

- **Доктрина верховенства права ЄС** – сформувалась в практиці Суду ЄС. У цьому сенсі концептуальним було рішення у справі Costa v. ENEL (Case 6/64 Costa v. ENEL (1964) ECR 585, (1964) CMLR 425).
- **Доктрина прямої дії права ЄС.** Можливість мати «пряму дію» має тільки те законодавство ЄС, яке передбачає права, на які можуть посилатися приватні особи під час розгляду конкретної справи у національних судах. Стаття 288 ДФЄС визначає, що прямо застосовуваними є регламенти. Такого окремого визначення щодо інших джерел права ЄС у Договорі не міститься, а відтак концепцію «прямої дії» решти джерел права ЄС було опрацьовано виключно Судом ЄС.

Умови, за яких держава є відповідальною перед громадянами за неімплементацію директив:

- неімплементована директива має надавати індивідам права;
- обсяг цих прав має бути визначено на підставі директиви;
- потрібна наявність причинно-наслідкового зв'язку між порушенням та збитками, яких зазнав індивід.

При цьому не має значення, чи може директива мати пряму дію; істотним є лише факт неімплементації її державою.

Умови відповідальності держави-члена при порушенні права ЄС:

- норма права ЄС, яку порушено, повинна надавати індивідові (позивачеві) певні суб'єктивні права;
- порушення має бути достатньо серйозним;
- має бути прямий причинно-наслідковий зв'язок між порушенням зобов'язання, яке покладено на державу-член ЄС, та шкодою, яку зазнав позивач.

Суд ЄС встановив такі ***оціночні критерії*** визначення серйозності порушення, як:

- важливість та однозначність порушеної норми; обсяг дискреції, що надається національним органам; наявність умислу з боку порушника; виправдання порушення; сприяння порушенню з боку будь-якого інституту ЄС; вирішення питання, чи мало місце вжиття нового заходу, чи просто продовження дії вже чинного акту.

3. Правові засади економічного та валютного союзу

- Відповідно до ст. 2 ДЄС (1992 р.) до завданням Співтовариства є створення спільного ринку та економічного та валютного союзу, а також реалізація спільних політик чи заходів.
- Стаття 119 ДФЄС передбачає, що дії держав-членів на виконання у цій сфері **мають включати**, зокрема, запровадження у межах запланованого періоду єдиної економічної політики відповідно до принципу відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, а також встановлення незмінних обмінних курсів валют на шляху до запровадження єдиної європейської валюти та здійснення єдиної валютної та обмінної політики передусім для підтримання цінової стабільності.

- У 1978 р. на нараді Ради ЄС (м. Бремені, Німеччина), прийнято резолюцію про створення **Європейської Валютної Системи** (ЄВСис), передусім з метою запобігання руйнівному впливові, який чинився на економіку європейських країн та на коливання обмінних курсів обігом іноземних валют.
- Складовими ЄВСис стали такі три елементи:
  - спільна грошова одиниця екю (від англ. абревіатури ECU – European Currency Unit, «європейська грошова одиниця»);
  - спеціальний обмінно-курсовий механізм;
  - фінансові механізми для здійснення фінансування балансу платежів та підтримки обмінно-курсового механізму.

- Екю використовувалася тільки для безготівкових розрахунків між країнами Європейського економічного співтовариства. Однак ринок, який існував всередині ЄС, не міг повноцінно функціонувати через наявність національних грошових систем, адже успішна економічна інтеграція потребує запровадження єдиної валюти або встановлених курсів валют країн.
- У 1989 р. у м. Мадриді (Іспанія) було скликано нараду Європейської ради спеціально для вирішення питання щодо ЕВС.

- «Звіт Делора» рекомендував створення союзу через поступову реалізацію **трьох етапів**:
- **Перший етап** (1 липня 1990 р. – 31 грудня 1993 р.) мав завершитися створенням Внутрішнього ринку ЄС
- **Другий етап** (1 січня 1994 р. – 31 грудня 1998 р.) передбачав внесення відповідних змін до самого тексту Договору про Співтовариство 1957 р.
- **Третій етап** (1 січня 1999 р. – дотепер).
- Для участі у ЕВС держави-члени ЄС мали відповідати спеціальним критеріям бюджетної дисципліни.

Третій етап ЕВС передбачав такі нововведення:

- **Інституційні перетворення**. Відповідно до ст. 8 Договору про Співтовариство 1957 р. (зараз ст.ст. 127-133 ДФЄС), з 1 січня 1999 р. розпочали свою діяльність **Європейський Центральний Банк** (ЄЦБ) та **Європейська Система Центральних Банків** (ЄСЦБ). Було створено **Економічний та фінансовий комітет**, по 2 члени якого висуваються кожною з держав-членів, Комісією та ЄЦБ. Відповідно до ст.ст. 308, 309 ДФЄС та Статуту ЄСЦБ, створено **Європейський Інвестиційний Банк**
- **Зміни в економічній політиці –** взаємні права й обов'язки держав-членів ЄС та Ради ЄС щодо відстеження темпів економічного розвитку та фінансового стану
- **Спільна валютна політика –** запровадження єдиної європейської валюти – **євро** (до єврозони входять 19 країн)

- *Запровадження ЕВС спричинило фундаментальну трансформацію економічних відносин у ЄС і ще більшу інтеграцію між державами-членами ЄС*.
- ЕВС з одного боку значно обмежує суверенітет держав-членів ЄС й фактичне створює величезну «наддержави» з виключною компетенцією в галузі економічного, банківського та валютного регулювання
- Але з іншого боку, ЕВС дозволяє збудувати справжній Внутрішній ринок ЄС, позбавлений будь-яких кордонів, та досягти однієї з найголовніших цілей ЄС – гармонійного, збалансованого і стійкого розвитку підприємництва та високого ступеня конкурентності та конвергентності економічної діяльності, а через це – досягнення якнайбільшої економічної та соціальної солідарності країн Європи.

4. Правові засади регулювання фінансових відносин в ЄС

Етапи розвитку правового регулювання фінансових послуг в ЄС:

- **І етап** (1957-1999 рр.) – у Римському договір 1957 р. визначені принципи спільного ринку, що передбачали скасування перешкод у вільному русі осіб, послуг, капіталів і платежів, пов'язаних з вільним пересуванням капіталів, між державами-членами ЄЕС
- **ІІ етап** (1999-2010 рр.) – ухвалення Європейською Комісією Плану дій у сфері фінансових послуг від 11.05.1999 р., сфокусованого на оптовому та роздрібному ринку фінансових послуг та посиленні повноважень наглядових органів
- **ІІІ етап** (2010 р. – даний час) створення Європейської системи фінансового нагляду; формування сфери фінансових послуг в реформованому Європейському Союзі; а також реалізація плану дій на ринках спільного капіталу, спрямованого на побудову конкурентоспроможного інтегрованого ринку капіталу в ЄС.

- **Спільний ринок фінансових послуг** Європейського Союзу є невід'ємною складовою єдиного внутрішнього ринку продукції, капіталу та робочої сили. Його основою є ***свобода руху капіталів, платежів та послуг*** - п. 1 ст. 3 Договору «Про заснування Європейського Співтовариства» (Консолідований договір, підписаний в Амстердамі 2 жовтня 1997 року)
- Крім принципу свободи руху капіталів, платежів та послуг, іншими ***принципами правового регулювання фінансових послуг*** в ЄС є: принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією; принцип взаємного визнання і консолідованого нагляду; принцип пруденційного нагляду; принцип встановлення однакових вимог; принцип сталого платіжного балансу; принцип прозорості; принцип гармонізації законодавства ЄС в галузі фінансових послуг; принцип захисту прав споживачів фінансових послуг; принцип оцінки фінансової звітності.

Розбудова спільного ринку фінансових послуг ЄС здійснюється завдяки функціонуванню **системи наглядових інституцій**:

- Європейська рада із системних ризиків;
- Європейський орган з цінних паперів та ринків;
- Європейський банківський орган;
- Європейський орган із страхування та пенсійних фондів

Водночас реалізація програм та проектів Європейського Союзу неможлива без функціонування органів, що забезпечують кругообіг та забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів економічної діяльності як у межах об'єднання, так і в країнах Європейської співпраці. До таких об'єднань належать: ***Європейський центральний банк, Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку***.

Розбудова спільного ринку фінансових послуг ЄС здійснюється завдяки функціонуванню **системи наглядових інституцій**:

- Європейська рада із системних ризиків;
- Європейський орган з цінних паперів та ринків;
- Європейський банківський орган;
- Європейський орган із страхування та пенсійних фондів

Водночас реалізація програм та проектів Європейського Союзу неможлива без функціонування органів, що забезпечують кругообіг та забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів економічної діяльності як у межах об'єднання, так і в країнах Європейської співпраці. До таких об'єднань належать: ***Європейський центральний банк, Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку***.

Поняття та види фінансових послуг

- В законодавстві ЄС ***перелік фінансових послуг регламентований в Директиві 2013/36/EU***, яка є документом пакету CRD IV з нагляду за кредитними та інвестиційними установами ЄС.
- **White Paper on completing the internal market (Біла книга про створенню повноцінного внутрішнього ринку)** від 14 червня 1985 року є програмним документом для становлення Єдиного Ринку ЄС окреслювала такі основні напрямки діяльності в сфері надання фінансових послуг: ***банківська діяльність***, ***страхування*** та ***інвестиційна діяльність***. Пізніше до них додалось ще й регулювання ***фондового ринку***.

- Відповідно до класифікації Європейського центрального банку **ринок фінансових послуг ЄС представлений такими фінансовими посередниками**:
  - Монетарні фінансові інститути – фінансові установи резиденти країн Європейського Союзу, видом діяльності яких є отримання депозитів та видача кредитів, а також інвестиції у цінні папери за власний рахунок. До них відносять: Центральні банки країн ЄС, банківські та інші кредитні та депозитні фінансові установи, інституції з випуску та обігу електронних грошей, грошові фонди.
  - Інвестиційні фонди – фінансові інститути, що здійснюють інвестиції у фінансові та нефінансові активи.
  - Фінансові компанії спеціального призначення – займаються сек'юритизацією фінансових активів, за рахунок емісії власних цінних паперів, які викуповуються інвесторами. Їх призначення – зменшення кредитного ризику.
  - Провайдери платіжних сервісів – компанії, що забезпечують трансакції в межах ЄС.
  - Страхові компанії та пенсійні фонди.

- **Інтеграція у фінансовій сфері** розцінюється інститутами ЄС як важливий засіб формування єдиного наднаціонального ринку, а також як один із шляхів політичного об’єднання.
- Головним об’єднавчим інструментом для країн – членів ЄС виступає застосування ***принципу єдиної ліцензії на ринках усіх країн ЄС***.
- Провідною ***метою політики центральних органів управління ЄС у сфері фінансових послуг є*** рух в сторону інтегрованого, відкритого, конкурентоспроможного і економічно ефективного фінансового ринку ЄС; усунення решти економічно істотних бар’єрів, що перешкоджають доступному й відкритому наданню фінансових послуг і вільному руху капіталу з найменшими транзакційними витратами; посилення і гармонізація контролю; імплементація, застосування і постійна оцінка чинного законодавства, а також прагнення до його вдосконалення, розвиток співробітництва та конвергенції в ЄС, поглиблення відносин з фінансовими ринками інших країн і об’єднань.

Банківське право ЄС

- ***Предмет банківського права*** складають суспільні відносини в сфері банківської діяльності (банківські правовідносини).
- Банківські правовідносини – це сукупність таких суспільних відносин, які складаються в сфері банківської діяльності:
  - владних відносин, що виникають у процесі регулювання банківської системи відповідним наднаціональним інститутом – Європейським Центральним Банком і національними банками держав-членів ЄС;
  - правових відносин, що виникаютьу процесі побудови, розвитку та функ-ціонування банківської системи ЄС;
  - правових відносин, що виникають у процесі здійснення кредитними ор-ганізаціями (банками та небанківськими кредитними організаціями) банківської діяльності;
  - правових відносин, які виникають у процесі банківського контролю та контролю над дотриманням банківського законодавства;
  - правових відносин, що виникають у процесі захисту прав і законних інтересів учасників банківських правовідносин;
  - правових відносин, що виникають у процесі залучення до відповідаль-ності за скоєні правопорушення у сфері банківської діяльності.

Джерела банківського права ЄС:

- ***установчі договори ЄЕС і ЄС***, зокрема ДФЄС у частині, що стосується створення та функціонування внутрішнього ринку, свободи надання послуг та свободи заснування, а також зближення положень законодавства та інших нормативних актів держав-членів ЄС
- ***міжнародні угоди з питань банківської діяльності та пов'язаних з нею питань***, учасниками яких є держави-члени ЄС (наприклад, Женевська конв. 1930 р. «Про одноманітний закон про перевідний і простий вексель, Женевська конв. 1931 р. «Про одноманітний закон про чеки», Оттавська конвенція ЮНІДРУА 1988р. «Про міжн. фін. лізинг», Оттавська конвенція ЮНІДРУА 1988 р. «Про міжн. факторинг», Уніфіковані правила МТП по інкасо в редакції 1995 р., Уніфіковані правила і звичаї МТП для документарних акредитивів у редакції 1993 р., Уніфіковані правила МТП по договірних гарантіях 1978 р., Уніфіковані правила МТП для гарантій на вимогу 1992 р. та ін.
- ***акти вторинного права ЄС із загальних питань банківського регулювання*** (наприклад, Консолідована банківська директива ЄС);
- ***акти вторинного права ЄС*** зі спеціальних питань банківської діяльності (наприклад, з питань організації нагляду за банківською діяльністю, достатності капіталу кредитних установ, електронного підпису)
- ***нормативні приписи Європейського Центрального Банку*** з питань регулювання банківської діяльності й функціонування платіжних систем
- ***національне законодавство держав-членів***, яке регулює діяльність кредитних установ-резидентів і нерезидентів на їх території
- ***акти національних центральних банків і спеціалізованих органів пруденційного нагляду*** за банківською діяльністю, що регулюють діяльність кредитних установ-резидентів і нерезидентів.

Основними актами ЄС, що регулюють діяльність кредитних та банківських інституцій в Європейському Союзі, є:

- Директива 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року Про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд по відношенню до кредитних установ та інвестиційних фірм, що вносить зміни до Директиви 2002/87/ЄС та припиняє дію Директиви 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС (Директива разом з Регламентом № 575/2013 отримали назву CRD IV)
  - Додаток № 1 до Директиви 2013/36/EU містить містить **перелік банківських послуг, які підлягають взаємному визнанню**
- Регламент (EU) № 575/2013 щодо пруденційних вимог, що пред'являються до кредитних організацій та інвестиційних компаній (Регламент разом з Директивою 2013 /36/ЄС отримали назву CRD IV)
- Регламент про Єдиний наглядовий механізм (SSMR) 1024/2013
- Регламент про Єдиний механізм розв'язання рішень (SRMR) 806/2014
- Директива про відновлення та врегулювання банків (BRRD) 2014/59/EU
- Директива про схеми гарантування вкладів (DGSD) 2014/49/EU

Страхове право ЄС

- Положення Римського договору про запровадження основоположних свобод стосуються, зокрема і страхового ринку:
- відповідно до принципу свободи заснування (ст. 52 Римського договору) страхова компанія, яка перебуває в одній державі-члені ЄС, має право засновувати дочірню компанію або філію в іншій державі-члені ЄС
- відповідно до принципу свободи надання послуг (ст. 59 Римського договору) страхова компанія, яка перебуває в одній державі – члені ЄС, має право надавати свої послуги в іншій державі – члені ЄС, не будучи заснованою у другій державі
- принцип свободи руху капіталу (ст. 67 Римського договору) стосовно страхового права ЄС означає право страхових компаній вільно інвестувати свої кошти на території будь-якої держави – члена ЄС

- 1973 р. Перша Директива щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних актів стосовно започаткування та ведення страхової діяльності (окрім страхування життя), а згодом – і щодо прямого страхування життя.
- Другими Страховими Директивами було внесено певні незначні зміни до механізму регулювання відносин страхування.
- Затвердження директив "третьої хвилі" (92/49 та 92/96 – щодо прямого страхування (окрім страхування життя) та страхування життя відповідно) – завершило формування спільного ринку у сфері страхування. Було запроваджено **єдину систему видачі ліцензій та єдину систему фінансового нагляду з боку держави-члена походження страховика** (за місцем розташування головного офісу компанії).
- Фінансова криза 2008 року зумовила перегляд нормативних документів ЄС у сфері діяльності страхових компаній. На сьогодні ***основним документом ЄС у сфері страхування є:***
- Директива 2009/138/ЕС про започаткування та ведення діяльності у сфері страхування та перестрахування (Директива отримала назву SOLVENCY II).

- Директива про платоспроможність II **гармонізувала існуючі окремі правила** для секторів страхування, не пов'язаного із життям, страхування життя та перестрахування.
- Директива встановлює правила щодо дозволу на початок бізнесу, вимоги до капіталу, управління ризиками та нагляд за прямими страховими та перестрахувальними компаніями.
- Забезпечено ясність щодо поводження зі страховими продуктами з довгостроковими гарантіями та стимулювання інвестицій в інфраструктуру та довгострокові сталі проекти.
- Solvency II містить принципово нову концепцію регулювання діяльності страхових організацій, яка ґрунтується на **принципах пруденційності та врахування ризиків**, що виникають у процесі діяльності фінансової установи. Відповідно до Solvency II, оцінка платоспроможності страхових компаній проводиться через розрахунок показника необхідного платоспроможного капіталу (SCR), що визначається як сума коштів, здатна покрити збитки страхової компанії за умови реалізації всіх ризиків, котрі виникають у процесі її діяльності.

Основним документом вторинного права у сфері недержаного пенсійного страхування : **Директива (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 року про діяльність та нагляд за установами з професійного пенсійного забезпечення (IORP).**

- Цю Директиву ухвалено **з метою** забезпечити зазначеним інституціям недержавного пенсійного забезпечення право функціонувати в державах-членах за умов дотримання ними високого рівня захисту інтересів бенефіціаріїв пенсійного забезпечення, зважаючи при цьому на складнощі у транскордонній співпраці через відмінності у національних соціальних і трудових законодавчих актах.
- Крім того, Директива має на меті підвищення нинішнього мінімального рівня захисту для членів і бенефіціаріїв цих установ з огляду на те, що вони більшою мірою потерпають від ринкових ризиків; а також з метою поліпшення нинішнього мінімального рівня надання відповідної інформації для бенефіціаріїв пенсійного забезпечення.
- Директива встановлює правила для вжиття заходів та здійснення діяльності установами недержавного пенсійного забезпечення.

Правове регулювання ринку цінних паперів

- Радою у форматі ЕКОФІН у 2000 р. був створений «Комітет мудреців» з регулювання ринків цінних паперів під головуванням А. Ламфалуссі.
- На підставі заключної доповіді «Комітету мудреців» 2001 р. проведено реформи регулювання європейського ринку цінних паперів. Зокрема, було створено **Комісію з європейських цінних паперів** (ESC), яка в першу чергу мала регулюючу функцію, і **Комітет європейських регуляторів цінних паперів** (CESR), який мав консультативні функції
- Однак, після початку фінансової кризи за дорученням президента Комісії Ж.-М. Баррозу група фахівців високого рівня дійшла висновку, що ESC і CESR не забезпечують механізм для забезпечення послідовного і однакового застосування положень законодавства ЄС та не мають повноважень приймати скоординовані рішення в надзвичайних ситуаціях

- *Директива про ринки фінансових інструментів (MiFID II)* 2014/65/EU
- *Директива про зловживання на ринку* (Directive 2014/57/EU)
- *Директива про прозорість* (англ. *Transparency Directive*) Directive 2004/109/EC
- *Регламент про проспекти* (Regulation (EU) 2017/1129)

- **Європейська організація, по цінних паперах і ринках (англ. *European Securities Market Authority, ESMA)*** є незалежним органом ЄС, який вносить свій внесок у забезпечення стабільності фінансової системи за рахунок забезпечення ціліс-ності, прозорості, ефективності та впорядкованого функціонування ринків цінних паперів, а також посилення захисту інвесторів.

- ESMA **працює над законодавством про цінні папери**, робить свій внесок у розвиток єдиної «книги правил» ЄС.
- ESMA **сприяє фінансовій стабільності**, в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективі ідентифікує потенційні ризики для фінансової системи та надає консультації, щоб зменшити можливі загрози фінансовій стабільності.
- ESMA також відповідає за **координацію дій регуляторів цінних паперів**, щоб приймати екстрені заходи, коли виникає кризова ситуація.

- **Повноваження ESMA включають**, зокрема:
- право встановлювати технічні стандарти, які є юридично обов'язковими для держав-членів ЄС, можливість запуску прискореної процедури для забезпечення послідовного застосування законодавства ЄС;
- повноваження у вирішенні розбіжностей між національними органами;
- додаткові обов'язки із захисту прав споживачів (у тому числі можливість заборонити фінансові продукти, які загрожують фінансовій стабільності або впорядкованого функціонування фінансових ринків на період до трьох місяців);
- право вступати в адміністративні домовленості з контролюючими органами, міжнародними організаціями та адміністраціями третіх країн.

- **Вторинне законодавство Європейського союзу у сфері регулювання фондового ринку** поділяється на підгалузі:
  - вимоги до суб'єктів фондового ринку;
  - вимоги до первинного розміщення цінних паперів;
  - вимоги до трансакцій з цінними паперами.
- В свою чергу вони складаються з таких основних *інститутів*: вимоги до заснування осіб, що здійснюють діяльність на фондовому ринку на професійній основі, та початку здійснення їх діяльності; вимоги до ліцензування органами держави; вимоги до ліцензування фондовими біржами; допуск до лістингу; проведення рекламних кампаній; принципи здійснення операцій з цінними паперами; умови здійснення операцій з цінними паперами; боротьба з інсайдерською торгівлею.

Інвестиційне право ЄС

- **Вільний рух капіталу** визначається статтею 63 (1) ДФЄС (ст. 56 (1) ДЄС), у якій зазначено, що «в рамках положень, викладених у цій главі, всі обмеження руху капіталу між державами-членами та між державами-членами та третіми країнами мають бути заборонені».
- Хоча поняття «Прямі іноземні інвестиції» не визначено ні в ДЄС, ні в ДФЄС, тлумачення статті 207 ДФЄС приводить до висновку, що компетенція ЄС охоплює регулювання доступу до ринку, стандарти врегулювання спорів і захисту.
- Наслідком передачі виключної компетенції ЄС є те, що держави-члени ЄС більше не мають права укладати нові дво- або багатосторонні інвестиційні угоди, а також вести переговори із внесення змін до існуючих таких договорів, винятком, якщо такі дії погоджено з ЄС.
- **З набранням чинності ДФЄС «контроль доступу на ринок» інвестицій з країн, що не є членами ЄС та європейської зони вільної торгівлі, визначається виключно на рівні ЄС.**

- ***Основними документами ЄС у інвестиційній сфері є:***
- Директива 2014/65/EU та Регламент (EU) № 600/2014 про ринки фінансових інструментів (Директива отримала назву MiFID II);
- Директива 2009/65/ЕС про координацію законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосуються зобов'язань щодо колективних інвестицій в трансферабельні цінні папери (Undertakings Collective Investment in Transferable Securities UCITS);
- Директива 2011/61/EU щодо менеджменту альтернативних інвестиційних фондів (Директива отримала назву AIFMD).

Особливості правового регулювання інвестиційних послуг в Європейському Союзі:

- створення єдиного регульованого ринку інвестиційних послуг, що забезпечує діяльність його учасників і звернення певних фінансових інструментів;
- введення системи авторизації, що дозволяє надавати інвестиційні послуги на території ЄС і за її межами на підставі єдиних дозволів («єдиних паспортів»);
- надання високого рівня захисту прав та інтересів інвесторів, що включає схеми гарантування компенсацій і вкладів інвесторів, встановлення критеріїв достатності початкового розміру капіталу інвестиційних фірм і кредитних інститутів;
- надання інвесторам ключової інформації про інвестиційний фонд, його інвестиційну політику, оприлюднення змісту проспекту емісії та регулярна фінансова звітність, відомості про склад та структуру активів інвестиційного фонду та умови застосування левериджу;
- формування прозорої, цілісної та ефективної системи пруденційного та консолідованого нагляду за діяльністю учасників ринку інвестиційних послуг на рівні Європейського Союзу.